

วิเคราะห์การบริหารจัดการองค์การสงฆ์ในสมัยพุทธกาล
An Analysis of Sangha Organizational Management in
the Buddha's Lifetime

¹พระมหาศุภวัฒน์ บุญทอง

Phramaha Supawat Boonthong

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhapanya Sridvaravadi Buddhist College,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

²ประพันธ์ ศุภสร

Prapan Supasorn

³ทรงวิทย์ แก้วศรี

Songvit Kaeosri

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding Author, Email: supawat.boon@mcu.ac.th

Received October 8, 2022; Revised December 30, 2022; Accepted: December 30, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี การบริหารจัดการองค์การสมัยปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการองค์การสงฆ์ในสมัยพุทธกาล และ 3) เพื่อวิเคราะห์การบริหารจัดการองค์การสงฆ์สมัยพุทธกาลเพื่อเป็นแนวทางการบริหารจัดการองค์การสงฆ์ในสมัยปัจจุบัน การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลจากการวิจัยพบว่า 1. หลักการบริหาร “POSDCoRB” ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การจัดบุคลากร การอำนวยการสั่งงาน การประสานงาน การรายงาน และการงบประมาณ และแนวคิดการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ หรือหลักการวิเคราะห์ SWOT” เพื่อต้องการหาจุดแข็ง กับจุดอ่อน และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อต้องการหาโอกาสกับภัยคุกคามขององค์กร 2. การบริหารจัดการองค์การตามหลักการบริหาร

“POSDCoRB” พระพุทธเจ้าทรงวางแผนการประกาศพระศาสนาทั้งระยะสั้นและระยะยาว ทรงสร้างรากฐานการบัญญัติพระวินัยเพื่อความมั่นคงของพระศาสนา ทรงมอบหมายบุคคลผู้เหมาะสมให้ปฏิบัติหน้าที่ ส่วนการประสานงาน การรายงานเป็นความร่วมมือกันระหว่างพระสาวก คอยรายงานเรื่องต่าง ๆ เพื่อปรับปรุงแก้ไขและติดตามผลเป็นประจำวัน 3. SWOT ขององค์การสงฆ์สมัยพุทธกาล คือ (1) จุดแข็ง ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ที่เป็นพระอรหันต์บุคคล (2) จุดอ่อน ได้แก่ พระสงฆ์ที่ยังเป็นปุถุชน (3) โอกาส ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางสังคมของชมพูทวีปสมัยพุทธกาลเอื้ออำนวย (4) อุปสรรค ได้แก่ ศาสนาพราหมณ์ ศาสนาเชนและลัทธิของครูทั้ง 6 แนวทางการบริหารจัดการองค์การสงฆ์ไทยในสมัยปัจจุบันมี 3 แนวทางคือ 1) การปรับโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์เดิมและเพิ่มเติมหน่วยงานใหม่ 2) แก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ โดยการหาทางออกร่วมกัน และ 3) การปฏิรูปการศึกษาคณะสงฆ์เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพของผู้ปกครองคณะสงฆ์

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ; องค์การสงฆ์; สมัยพุทธกาล

Abstract

The research entitled “An Analysis of Sangha Organizational Management in the Buddha’s Lifetime” consisted of the following objectives: 1) to investigate concepts and theories of organizational management in the present time; 2) to explore the principles of organizational management in the Buddha’s lifetime; and 3) to analyze the principles of Sanga organizational management in the Buddha’s lifetime. The study applied qualitative research as well as focus group and presented by descriptive method. From the study, the following results are found: 1) “POSDCoRB” principle which consists of planning, organizational management, staff management, directing, coordinating, reporting, and budget; “SWOT” analysis of the organizational environment which comprises strengths and weaknesses of internal environment, as well as opportunities and threats of external environment. 2) Organization management according to the management principle "POSDCoRB" The Lord Buddha planned both short-term and long-term religious evangelism. establishing the foundation for disciplinary precepts for the stability of religion assigning suitable persons to perform duties coordination part The report was a collaboration between the disciples. Keep reporting on various matters to improve, correct and follow up on a daily basis. 3) The SWOT of the Sangha Organization in the Buddha's time is (1) strengths include the Buddha, the Dhamma and the noble

monks (2) the weaknesses include the monks who are still ordinary people (3) opportunities include the social environment of the Indian Subcontinent during the Buddha's time (4) Obstacles include Brahmanism, Zen religion and the cult of the 6 teachers. There are three approaches to the management of the Thai Sangha Organization in modern times: 1) restructuring the existing Sangha Administration and adding new units; 2) amending the Sangha Act. and 3) Sangha education reform to develop efficiency of Sangha parents.

Keywords: Management; Sangha Organization; the Buddha's Lifetime

บทนำ

การปกครองคณะสงฆ์มีมาตั้งแต่พุทธกาล หลังจากที่พระพุทธองค์มอบคุณเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์ หลักที่ใช้คือ พระธรรมวินัย เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว เกิดความไม่เรียบร้อยขึ้น จึงได้มีการทำปฐมสังคายนาขึ้น ที่กรุงราชคฤห์ โดยมีพระมหากัสสปะเป็นประธาน การบริหารคณะสงฆ์ ก็เรียบร้อยมาได้ระยะหนึ่ง ต่อมาก็เกิดถือลัทธิต่างกัน เกิดความไม่เรียบร้อยขึ้นอีกเป็นเช่นนี้ตลอดมา เมื่อพิจารณาจากประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในช่วงต้นพุทธกาล ในการปกครองคณะสงฆ์พระพุทธเจ้ายังไม่ทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อควบคุมความประพฤติของพระสงฆ์ เพราะพระสงฆ์ชุดแรกๆ ที่เข้ามาบวช ล้วนมีจิตใจเลื่อมใส และตั้งใจประพฤติปฏิบัติ นอกจากนั้นจำนวนของพระสงฆ์ก็ยังไม่มีมาก แต่มาช่วงระยะหลัง เมื่อพระสงฆ์มีมากขึ้น กฎเกณฑ์ต่างๆ จึงต้องมีเพื่อให้ภิกษุแต่ละรูปได้ถือปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน ทำนองเดียวกับกฎหมายของรัฐ ก็เกิดขึ้นจากการที่มนุษย์มาอยู่รวมกัน และการกระทำของคนคนหนึ่ง อาจจะไปล่วงละเมิดคนอื่นคนหนึ่ง รัฐจึงจำเป็นต้องออกระเบียบ กฎเกณฑ์ที่เราเรียกว่า กฎหมายมาคุ้มครอง

พระพุทธองค์ไม่ยอมให้มีกฎที่จะละเมิดสิทธิส่วนบุคคลผู้กระทำความชั่วได้ พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติสิกขาบทเอาไว้ เพื่อเอาผิดกับผู้ฝ่าฝืน ซึ่งเป็นการผิดต่อสังคม ในขณะที่เดียวกันก็มีจุดมุ่งหมายอื่นๆ ด้วย ดังที่พระองค์ได้ตรัสไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย เราบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย โดยอาศัยอำนาจประโยชน์ 10 ประการคือ 1) เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ 2) เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ 3) เพื่อชมบุคคลผู้เกื้อยาก 4) เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลอันดีงาม 5) เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะเกิดขึ้นในปัจจุบัน 6) เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายที่จะเกิดขึ้นในอนาคต 7) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของคนที่ยังไม่เลื่อมใส 8) เพื่อความเลื่อมใสของบุคคลผู้เลื่อมใสแล้ว 9) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม และ 10) เพื่อเอื้อเพื่อพระวินัย (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 8 ข้อที่ 334 หน้าที่ 502, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จะเห็นได้ว่า ที่พระองค์ทรงบัญญัติพระวินัยนั้น ข้อ 1-2 มีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของคณะสงฆ์เอง ข้อ 3-4 เพื่อประโยชน์แก่บุคคล ข้อ 5-6 เพื่อประโยชน์แก่ความบริสุทธิ์ ข้อ 7-8 เพื่อประโยชน์แก่ประชาชน ข้อ 9-10 เพื่อประโยชน์แก่พระศาสนาโดยรวม การอยู่ร่วมกันของสงฆ์ที่เป็นชุมชนหนึ่ง กล่าวได้ว่า มีวินัยเป็นเครื่องมือฝึกตนเองและเป็นเครื่องมือช่วยจัดสภาพแวดล้อมและระบบการอยู่ร่วมกัน โดยวินัยนี้ วินัย จึงหมายถึง 1) การใช้ระเบียบและระบบที่จัดวางขึ้น เป็นเครื่องมือสร้างโอกาสให้คนหรือสงฆ์ได้พัฒนาชีวิตให้ดียิ่งขึ้น หรือการชักนำดูแลให้คนใช้ระเบียบและระบบนั้นเป็นเครื่องมือที่จะช่วยกันทำให้สังคมเป็นแหล่งอำนวยโอกาสในการพัฒนาชีวิตของตนและ 2) การใช้ระเบียบและระบบที่จัดวางขึ้นนั้น เป็นเครื่องมือควบคุมคนให้อยู่ในความสงบเรียบร้อย หรือการบังคับควบคุมคนให้เป็นอยู่และประพฤติปฏิบัติดำเนินกิจการตามระเบียบและระบบที่จัดวางขึ้น

การปกครองคณะสงฆ์หรือการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ถือกำเนิดเป็นรูปธรรมขึ้น นับตั้งแต่ 2 เดือน การบริหารกิจการคณะสงฆ์ จึงถือว่ามีความสำคัญต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา เป็นการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันสงฆ์ การดำรงอยู่ของคณะสงฆ์คือเป็นตัวแทนที่เป็นสาวกของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทำหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจเผยแผ่ สืบสาน และถ่ายทอดพระธรรม คำสอนของพระพุทธองค์ นอกจากนั้น การปฏิบัติและการดำรงชีวิตของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัย สามารถสร้างศรัทธาความเลื่อมใสให้เกิดแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป ทั้งยังเป็นการสร้างแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนได้ตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะพุทธบริษัทอีกด้วย ดังนั้น การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์จึงมีความจำเป็น เพราะนั่นคือการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรตลอดไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย ย่อมมีเอกลักษณ์เป็นการเฉพาะ นอกจากจะเป็นไปตามพระธรรมวินัยแล้ว ยังได้มีแบบแผนตามที่ได้กำหนดขึ้นมาในประเทศไทยเป็นการเฉพาะอีกด้วย

ปัจจุบันประเทศไทยมีประชากรทั้งหมด 66.17 ล้านคน (2564) ประชากรส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งก็ได้นับถือสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน จนกลายเป็นรากฐานของความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีส่วนใหญ่ และเป็นเอกลักษณ์ของชาติในปัจจุบัน แม้ว่าจะไม่มีการบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติก็ตาม สำนักงานสถิติแห่งชาติ ระบุว่า ประชากรไทยประมาณร้อยละ 94.6 นับถือศาสนาพุทธ เป็นจำนวนทั้งหมด 62.6 ล้านคน ขณะที่จำนวนพระภิกษุสามเณรในประเทศไทยนั้นมีจำนวนพระภิกษุทั้งหมด 205,513 รูป สามเณรมีจำนวนทั้งหมด 33,510 รูป จำนวนวัดมีทั้งหมด 42,461 วัด รวมจำนวนพระภิกษุสามเณรทั้งหมด 239,023 รูป คิดเป็นร้อยละ 0.36 ของประชากรทั้งประเทศ เมื่อเทียบกับประชากรแล้วถือว่าน้อยมาก ประกอบกับในยุคปัจจุบันสังคมไทยปรับเปลี่ยนแนวคิดและปรับวิถีชีวิตตามกระแสโลกอย่างรวดเร็วและรุนแรง มีผลกระทบต่อศรัทธาและความมั่นคงของพระพุทธศาสนาทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ซึ่งคณะสงฆ์ควรที่จะตระหนัก หามาตรการป้องกันและแก้ไขโดยรีบด่วน

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาวิเคราะห์ถึงการจัดการบริหารองค์การสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ว่าสามารถจัดตั้งบริหารองค์การพระพุทธศาสนาในท่ามกลางศาสดาเจ้าลัทธิต่างๆ และกระแสเสียตทานของยุคสมัยนั้นได้อย่างไร จากนั้นจะศึกษาทฤษฎีการบริหาร POSDCORB ของ ศาสตราจารย์ ลูเธอร์ กุลิก (Luther Gulick) ชาวอเมริกัน และศาสตราจารย์ ลินดัล เออร์วิกค์ (Lyndall Urwick) ชาวอังกฤษมาวิเคราะห์การบริหารจัดการองค์การสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ซึ่งจะได้ความรู้ทั้งทฤษฎีการบริหารจัดการสมัยใหม่ (ตะวันตก) ได้รู้ถึงการบริหารจัดการพระสงฆ์ของพระพุทธเจ้า โดยการวิเคราะห์ตามทฤษฎีดังกล่าว และจะได้นำมาเป็นทั้งต้นแบบหรือแนวทางของการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในปัจจุบันด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี การบริหารจัดการองค์การสมัยปัจจุบัน
- 2) เพื่อศึกษาหลักการของการบริหารจัดการองค์การสงฆ์ในสมัยพุทธกาล และ
- 3) เพื่อวิเคราะห์หลักการของการบริหารจัดการองค์การสงฆ์สมัยพุทธกาลเพื่อเป็นแนวทางการบริหารจัดการองค์การสงฆ์ในปัจจุบัน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิธีศึกษาเอกสาร (Documentary Research) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) สำหรับวิธีการศึกษาเอกสารจะทำการศึกษาค้นคว้าจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา เช่น พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์พิเศษ เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ และข้อเขียนของผู้ทรงคุณวุฒิต่างๆ ในปัจจุบัน ตลอดจนบทความบทวิจารณ์ วรรณกรรม คัมภีร์ของทางการคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน โดยจะศึกษาหลักการและทฤษฎีของการบริหารทั่วไปในปัจจุบัน เพื่อวิเคราะห์หลักการบริหารองค์การของสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ส่วนการสนทนากลุ่มจะทำการสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ที่มีความรู้ด้านการบริหารจัดการองค์การสงฆ์ จำนวน 5 รูป/คนประกอบด้วย (1) พระธรรมกิตติเมธี, ดร. เปริชญธรรม 9 ประโยค กรรมการมหาเถรสมาคม ประธานศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสวิหาร (2) พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ศ. ดร., รักษาการรองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี ฝ่ายบริหาร (3) พระมหามหวินทร์ ปุริสุตโตโม ผศ. ดร., รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (4) พระมหาไพรวลัย วรณโณ เปริชญธรรม 9 ประโยค และ (5) ดร. ชำนาญ เกิดช่อ ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาสงฆ์เฉลิมพระเกียรติ นครน่าน

สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางคณะสงฆ์อีก 3 รูป/คน ประกอบด้วย 1) สมเด็จพระมหาธีรจารย์ (ปสฤทธิ์ เขมงกโร) กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม 2) พระธรรมวชิรมณี, วิ, รศ.ดร. (บุญชิต ญาณส่วโร, ป.ธ.9) กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์, ผู้อำนวยการ สถาบันวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ 3) พลเรือตรีทองย้อย แสงสินชัย อดีตผู้อำนวยการกองอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารเรือ และผู้ประพันธ์บทกวีแห่งเรือในกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค

ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การวิเคราะห์ข้อมูลตามชนิดเทคนิคการวิจัย ดังนี้

1. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา (Descriptive)

2. ข้อมูลที่ได้จากการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ สังเคราะห์แบบพรรณนา และการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้โดยทำไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดนี้เพื่อจะได้ศึกษา ประเด็นต่างๆ ได้ลึกซึ้งเมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมใน ประเด็นต่างๆ เหล่านั้น เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อมูลเชิงคุณภาพได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมโยงความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี

3. การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล ในขั้นแรกผู้วิจัยได้ตรวจสอบว่าได้ข้อมูลเพียงพอแล้วหรือยัง ข้อมูลนั้นได้ตอบปัญหาของการวิจัยแล้วหรือไม่ หากผู้วิจัยพบว่าได้ข้อมูลที่ไม่ตรงกันผู้วิจัย จะตรวจสอบว่าข้อมูลที่แท้จริงเป็นอย่างไร

ผลการการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1. ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานตาม POSDCoRB ของ ลูเธอร์ กุลlick และ ลินดัล เออร์วิก (Luther Gulick and Lyndal Urwick) ถือได้เป็นทฤษฎีการจัดการองค์การโดยส่วนรวมเพื่อการปรับปรุงประสิทธิภาพและประสิทธิผลทั้งหมดของกระบวนการดำเนินการ ที่มุ่งเน้นสร้างกลไก และโครงสร้างให้กับองค์กร การจัดเตรียมบุคลากรที่มีความชำนาญต่างกันให้อยู่ในแผนกที่เหมาะสมกับองค์กร บุคลากรรู้หน้าที่ และผู้บริหารสามารถบริหาร และสั่งการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ วางกรอบการทำงานให้องค์กรเพื่อเป็นแนวทางในการบริหาร และส่งเสริมการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกันภายในองค์กร ซึ่ง POSDCoRB มีองค์ประกอบและความหมาย ดังนี้

P	= Planning	- การวางแผน
O	= Organizing	- การจัดองค์การ
S	= Staffing	- การจัดคนเข้าทำงานหรือบุคลากร

D	= Directing	- การอำนวยการ การสั่งการ
Co	= Coordinating	- การประสานงานร่วมมือ
R	= Reporting	- การรายงานผลการปฏิบัติงาน
B	= Budgeting	- การงบประมาณ

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่าการวางแผน (Planning): การจัดตั้งและการบริหารองค์การโดยทั่วไป เมื่อมีการจัดตั้งแล้วกระบวนการบริหารจึงจะติดตามมา แต่สำหรับองค์การสงฆ์สมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงก้าวหน้านำหน้านั้น คือทรงคิดเรื่องการบริหารไปพร้อมๆ กับการจัดตั้ง กล่าวคือ เมื่อตรัสรู้แล้ว ก็ทรงคิดใคร่ครวญถึงวิธีการที่จะประดิษฐานพระพุทธศาสนา ประจักษ์พยานข้อนี้เห็นได้จากเมื่อตัดสินพระทัยว่าจะประกาศพระพุทธศาสนาแล้ว ก็ทรงนึกถึงผู้ที่ควรที่จะแสดงธรรมโปรดเป็นบุคคลแรก จะเห็นได้ว่าทรงใคร่ครวญตลอดเวลาในเรื่องที่จะทรงกระทำการประกาศพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยถือว่ามียุทธศาสตร์สำคัญมาก เพราะเป็นกระบวนการแรกที่พระองค์คิดวางแผนอย่างแท้จริง ความสอดคล้องหลักการวางแผน (Planning) ของพระพุทธเจ้ากับหลักการบริหาร POSDCoRB ที่เห็นชัดเจนตั้งแต่เริ่มต้น คือ การประกาศพระพุทธศาสนา ที่ทรงวางแผนการเสด็จไปประกาศที่แคว้นมคธก่อนแคว้นอื่นๆ เพราะทรงคุ้นเคยกับพระเจ้าพิมพิสารมาก่อน การที่ไม่เสด็จไปแคว้นโกศลตั้งแต่แรก เพราะแคว้นสัทกกะเป็นเมืองมาตุภูมิของพระพุทธเจ้าที่เป็นรัฐอยู่ในอารักขาของแคว้นโกศล และการที่ไม่ประทับอยู่กรุงพาราณสี แคว้นกาสิยาน ก็เพราะแคว้นกาสิเป็นรัฐอยู่ในอารักขาของโกศลด้วย ในทางยุทธศาสตร์อาจถูกเพ่งเล็งว่าช่องสุ่มผู้คนเพื่อยึดอำนาจแคว้นสัทกกะคืนจากพระเจ้าโกศลก็อาจเป็นไปได้ ซึ่งเห็นได้ว่าพระพุทธองค์ทรงรอบคอบ ทรงวางแผนอย่างเป็นขั้นเป็นตอน จึงได้เสด็จมายังแคว้นมคธก่อน นอกจากนี้ยังมีการวางแผนด้านต่างๆ อีก เช่น การวางแผนทางด้านการเผยแผ่ การวางแผนการรับสมาชิกเข้าในองค์กร การวางแผนกำหนดนโยบายต่าง ๆ และการวางแผนในการบัญญัติระเบียบแบบแผนในการอยู่ร่วมกัน

การจัดองค์การ (Organizing): ในสมัยพุทธกาลพบว่า พระพุทธเจ้าทรงจัดองค์การโดยการแบ่งงานกันทำระหว่างฝ่ายสงฆ์ที่ประกอบด้วยภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ การจัดการจะเป็นรูปแบบการพึ่งพาอาศัยกัน ความประสานกลมกลืนแบบถ้อยทีถ้อยอาศัยกันในรูปแบบพุทธสาวก โดยมีวัตถุประสงค์สูงสุดคือการพ้นทุกข์ ซึ่งกิจของพุทธสาวกที่ดีมี 4 ประการประกอบด้วย (1) ศึกษาพระธรรมให้เข้าใจจริงๆ (2) นำไปประพฤติปฏิบัติ (ประโยชน์ตน) (3) มีส่วนช่วยเผยแผ่เรื่อคุณให้บุคคลอื่นเข้าใจและนำไปประพฤติปฏิบัติ (ประโยชน์ท่าน) และ (4) สามารถปกป้อง เมื่อมีผู้กล่าวให้คลาดเคลื่อน หรือกล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัย การจัดองค์การสงฆ์ในสมัยพุทธกาลอีกรูปแบบที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในดำเนินการ คือ การจัดองค์การแบบ “กองทัพธรรม” ซึ่งมีโครงสร้างการบริหารงานที่มีพระพุทธเจ้าทรงดำรงตำแหน่งเป็นธรรมราชา คือ ผู้บริหารสูงสุดในองค์การ

การจัดบุคลากร (Staffing): สมัยพุทธกาลพบว่าการบริหารจัดการบุคลากรของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงมีวิธีการพิจารณาบุคคล 2 วิธี ประกอบด้วย วิธีแรกทรงเลือกจากบุคคลผู้มีคุณสมบัติครบถ้วนอยู่แล้วให้ทำหน้าที่ ดังกรณีตัวอย่าง คือ กรณีพระพุทธเจ้าได้คัดเลือกพระอานนท์เป็นพุทธอุปัฏฐาก โดยตรัสชมถึงคุณสมบัติของพระอานนท์ว่าเป็นบัณฑิต ผู้มีปัญญาหลักแหลม และกรณีบุคคลที่พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาเห็นว่าไม่มีคุณสมบัติ คือกรณีที่พระเทวทัตขอปกครองคณะสงฆ์แทนพระพุทธเจ้า โดยพระองค์ตรัสว่า “อย่าเลยเทวทัต เราจะมอบภิกษุสงฆ์ให้เธอ ซึ่งเป็นคนต่ำช้า บริโภคปัจจัย กลืนน้ำลายได้อย่างไรเล่า ส่วนวิธีที่สอง คือไม่กำหนดเจาะจงตัวบุคคล แต่กำหนดคุณสมบัติหรือคุณลักษณะเป็นเกณฑ์ ผู้ใดมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กำหนดก็สามารถเข้ามาทำหน้าที่ได้ วิธีนี้โดยมากเป็นตำแหน่งที่ดูแลกิจการของสงฆ์โดยรวม และมอบให้สงฆ์เป็นผู้พิจารณาคัดเลือกและแต่งตั้ง โดยพระองค์ทรงวางกฎเกณฑ์ไว้ให้ รวมทั้งระเบียบหรือวิธีการปฏิบัติ

การอำนวยการ (Directing): การบริหารสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในทุติยปาปิณีสสูตร ว่าผู้บริหารต้องมีจักขุมา แปลว่า มีสายตาวินิจฉัย คือมองการณ์ไกล ทรงยกอุปมา กล่าวคือผู้บริหารที่จะประสบความสำเร็จต้องประกอบด้วยองค์ 3 ประการ คือ (1) จักขุมา หมายถึง วิสัยทัศน์ ซึ่งเป็นปัญญามองการณ์ไกล คาดคะเนเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ด้วยพื้นฐานแห่งเหตุและผล (2) วิธูโร หมายถึง ความสามารถในการดำเนินการอย่างมีความเชี่ยวชาญ การมีกลยุทธ์ที่เหมาะสม มีเทคนิควิธีการจัดการที่มีประสิทธิภาพที่ส่งผลให้การดำเนินการเป็นไปอย่างรวดเร็ว รวดเร็ว และ (3) นิสสัยสัมปันโน หมายถึง การดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมโดยอาศัยความสามารถในการสื่อสาร การประสานงาน เพื่อให้เกิดความสามัคคีทำงานร่วมกันเป็นทีมให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรเพราะการบริหารคือการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยบุคคลอื่น

การประสานงานร่วมมือ (Coordinating) : ในสมัยพุทธกาลของพระพุทธเจ้า จะเป็นการประสานงานร่วมมือในทุกๆ โอกาส และเมื่อต้องออกไปประกาศพระศาสนา ก็จะต้องมีการพระศาสนาขึ้น ทั้งนี้เพราะประกอบด้วยกลุ่มบุคคลที่ต้องทำงานร่วมกัน มีเป้าหมายและวิธีการ ความประสานงานร่วมมือกันย่อมเกิดขึ้น ความสัมพันธ์ของพระพุทธเจ้าในฐานะพระศาสดาและในฐานะผู้นำ จะทรงประสานงานกับบุคคลต่างๆ ใน 2 ลักษณะ คือ (1) การสื่อสารระหว่างพระพุทธองค์กับปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลโดยตรง (2) การประสานงานระหว่างพุทธบริษัท (องค์การสงฆ์) เป็นการประสานงานร่วมมืองานบางอย่างที่ทรงกระทำร่วมกับภิกษุสงฆ์หรือพุทธบริษัท หรือมอบหมายให้ที่ประชุมสงฆ์ หรือคณะกรรมการสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการ

การรายงาน (Reporting): ในการบริหารพระศาสนาของพระพุทธเจ้ายึดมวลชนมาเป็นพุทธศาสนิกโดยไม่ใช้งบประมาณเป็นตัวตั้ง แต่ใช้พระสาวกเป็นตัวตั้ง อยู่ด้วยปัจจัยสี่แบบมักน้อยสันโดษ แต่ทำงานให้มาก การรายงานผลและติดตามผลปรับปรุงแก้ไขมีอยู่ตลอดเวลาเป็นพุทธกิจประจำวันของพระพุทธเจ้าอย่างหนึ่งก็ว่าได้ ซึ่งประเด็นการรายงานการบริหารองค์การสงฆ์ในสมัยพุทธกาล

ของพระพุทธเจ้าแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 การรายงานส่วนพระวินัยและวิธีการปฏิบัติ เป็นการรายงานเกี่ยวกับส่วนพระวินัยและวัตรปฏิบัติมีการเกิดขึ้น ซึ่งการบัญญัติสิกขาบททุกสิกขาบทและอภิสมัจจารเกิดขึ้นจากผลการรับรายงานทั้งสิ้น เพราะพระพุทธเจ้าจะไม่ทรงบัญญัติสิกขาบทล่วงหน้าในเรื่องยังไม่เกิดขึ้น ต่อเมื่อเหตุเกิดขึ้นพระพุทธเจ้าจะตรัสเรียกประชุมสงฆ์ เรียกภิกษุผู้กระทำความผิดมาสอบถามความจริงแล้วจึงทรงบัญญัติสิกขาบท และส่วนที่ 2 การรายงานส่วนพระธรรมและธรรมเนียมปฏิบัติ เป็นการรายงานในส่วนพระวินัยที่อาจเกิดขึ้นเป็นครั้งคราว แต่การรับรายงานส่วนพระธรรม คือ ข้อประพฤติปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นของบุคคลมีเป็นประจำ

งบประมาณ (Budgeting): การบริหารองค์การศาสนาในสมัยพุทธกาลจะไม่มีเรื่องเงินงบประมาณเข้ามาเป็นองค์ประกอบมากนัก เพราะกำลังสำคัญอยู่ที่บุคลากรที่ประกอบด้วยพระพุทธเจ้ากับพระสาวก และวิธีการจัดการ แต่จากหลักฐานที่ปรากฏในหลักธรรมต่างๆ เป็นเครื่องแสดงยืนยันว่าพระพุทธเจ้าทรงรอบรู้เรื่องการจัดการเงินเป็นอย่างดี ตัวอย่างเช่น การจัดโภคะวิภาค คือ การแบ่งโภคะเป็น 4 ส่วน คือไว้ใช้สอยเลี้ยงตนเลี้ยงคนที่ควรบำรุงและทำประโยชน์ 1 ส่วน ใช้เป็นทุนประกอบการงาน 2 ส่วน เก็บไว้ใช้คราวจำเป็น 1 ส่วน ซึ่งพระธรรมหมวดนี้ใช้ได้กับทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล

วัตถุประสงค์ที่ 3. ผลการวิจัยพบว่าแนวทางการบริหารจัดการองค์การสงฆ์ในสมัยพุทธกาลกับองค์การสมัยใหม่ และองค์การสงฆ์ไทยในสมัยปัจจุบัน

1. แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์โดยการปรับปรุงโครงสร้างเดิมและเพิ่มเติมหน่วยงานใหม่ โดยมีแนวความคิดที่ว่า 1) โครงสร้างการปกครองของสงฆ์มีลักษณะเฉพาะของตนเองที่เอื้อต่อการเติบโตของงานในพระธรรมวินัยของสังคมพระสงฆ์ นั่นคือหมายถึงโครงสร้างที่เป็นแบบแผนเฉพาะ 2) โครงสร้างการปกครองนี้ต้องเป็นไป เพื่อเป็นกระบวนการไม่ใช่เป้าหมายสูงสุดของผู้มีอำนาจในการปกครองสงฆ์ แต่เป็นกระบวนการเพื่อให้เกิดความองงามตามพระธรรมวินัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 3) โครงสร้างนี้จะต้องเปิดโอกาสให้พุทธบริษัท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และแม่ชี ที่มีความรู้ในพระธรรมวินัยและวิทยาการสมัยใหม่ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกับคณะสงฆ์ด้วย โดยที่มาของพุทธบริษัทนั้นมาจากระบบตัวแทน ที่เลือกมา และ 4) โครงสร้างนี้จะต้องถูกตรวจสอบจากรัฐและสังคมในฐานะคณะสงฆ์เป็นสถาบันทางศาสนา และกรอบแนวคิดนี้จะต้องเอื้อเพื่อต่อพระธรรมวินัยและสอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยที่เน้นการกระจายอำนาจและมีการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน ท่ามกลางเงื่อนไขของบริบทของโลกสมัยใหม่ด้วย

2. แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์โดยการปรับปรุงจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เนื่องมาจากว่าพระราชบัญญัติบางข้อไม่ได้เอื้อต่อคณะสงฆ์มากนัก

นักวิชาการทั้งฝ่ายฆราวาสและฝ่ายพระสงฆ์ต่างก็ออกมาให้ความเห็นในเรื่องนี้ ซึ่งคิดว่าจะเป็นแนวทางหนึ่งในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ให้ดีขึ้นได้

3. แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์โดยการหาทางออกร่วมกัน แนวทางนี้เป็นเรื่องต้องทำอย่างเร่งด่วน เพราะโครงสร้างองค์กรเป็นสิ่งที่สำคัญมาก ถือเป็นรากเง้าขององค์กร ถ้าองค์กรไม่แข็งแรงก็จะทำให้ซัวซัดซัวเซได้ ต้องให้ฆราวาสมีส่วนในการปรับปรุงโครงสร้าง นั่นเป็นเพราะว่าปัญหาเกิดขึ้นทุกวันทั้งปัญหาภายในและปัญหาภายนอก เพราะฉะนั้น เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น เช่น พระสงฆ์กระทำผิดพระวินัยก็ให้ทางคณะสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการ แต่ถ้าเกี่ยวข้องกับข้อกฎหมายก็ต้องให้หน่วยงานอื่น ๆ เข้ามาช่วยแก้ปัญหา

4. แนวทางการปฏิรูปการศึกษาคณะสงฆ์เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพของผู้ปกครองคณะสงฆ์โดยเริ่มจากการปฏิรูปการเรียนการสอนพระบาลี ให้มีการปรับเนื้อหาการเรียนการสอนให้ครอบคลุมพระไตรปิฎก และลดระยะเวลาในการศึกษาจะทำให้เกิดประโยชน์หลายด้าน คือ 1) ไม่ต้องเสียเวลาเรียนนาน 2) ได้เรียนเนื้อหาในพระไตรปิฎกครบถ้วน และการปฏิรูปการศึกษาให้ทันสมัยขึ้น สอดรับกับการนำไปปรับใช้ในชีวิตในยุคปัจจุบันที่ซับซ้อน และสิ่งที่ควรเน้นความสำคัญสำหรับการศึกษาพุทธธรรมคือ เพื่อเป็นการน้อมนำองค์ความรู้ของพุทธธรรมดังกล่าวไปปรับประยุกต์ใช้กับสังคม

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์การบริหารจัดการองค์การสงฆ์ในสมัยพุทธกาล” ผลการวิจัยได้พบประเด็นสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1) **การบริหารจัดการองค์การสงฆ์สมัยพุทธกาล** ผลการวิจัยพบว่าการบริหารจัดการองค์การสงฆ์สมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงมีกระบวนการที่เป็นแบบแผนอย่างชัดเจนที่สามารถนำมาเป็นแนวทางการบริหารงานได้ในปัจจุบัน และเมื่อนำหลักการบริหารจัดการของพระองค์มาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับหลัก POSDCoRB ของ กูลิค และ เออร์วิค (Gulick & Urwick) จะพบว่าการบริหารงานของพระพุทธเจ้ามีความกลมกลืนในกระบวนการสูงกว่า เพราะทรงบูรณาการทุกหลักการและสภาวะการณ์ไว้ด้วยกันซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินโณ), 2556) ที่ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ มีการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งภารกิจดังกล่าวบางประการ กำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายมหาเถรสมาคม แต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตประเพณี ที่ปฏิบัติสืบกันมา การบริหารจัดการแนวใหม่ ได้มีการบูรณาการเข้ากับแนวคิด และทฤษฎีของกูลิคและเออร์วิค (Gulick & Urwick) และหลักพุทธวิธีการบริหารและเผยแผ่ เพื่อส่งเสริมให้พระสงฆ์มีความสามารถ มีทักษะและมีศักยภาพ ในการบริหารจัดการองค์กรปกครองคณะสงฆ์ ให้ทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาอย่างมีคุณภาพ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ (ทรงวิทย์ แก้วศรี, 2551) ที่พบว่าพระพุทธเจ้าทรงประกาศศาสนา ด้วยพระปรีชาสามารถและพระกุศโล

บายอันแยบยลลึกซึ้ง ยุทธวิธีของพระองค์นั้นเมื่อเทียบเคียงแล้วแสดงว่าทฤษฎีการบริหารเชิงยุทธวิธีของตะวันตกมาสอดคล้องกับวิธีการของพระพุทธเจ้าโดยมีข้อสงสัย ทั้งวิธีการของพระองค์มีประสิทธิภาพก่อให้เกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุดด้วย

การจัดองค์การสงฆ์ในสมัยพุทธกาลสอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระครูวิสุทธาจารย์ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจารย์), 2557) ที่พบว่าหลักพุทธธรรมของผู้บริหารจัดการวัดที่ทำให้การบริหารองค์การของวัดเกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลที่ดี ควรมีอยู่ด้วยกันให้ครบทั้ง 3 ด้าน คือ หลักธรรมในการดำรงตน เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับผู้บริหารจัดการวัด หลักธรรมต่อเพื่อนร่วมงานหรือบุคลากรของวัด เป็นคุณธรรมเพื่อความดีงามแห่งสังคม ช่วยส่งเสริมชีวิตที่ดีร่วมกันระหว่างผู้บริหาร และ หลักธรรมในการปฏิบัติงานบริหารจัดการวัด จะเป็นคุณธรรมที่มีประโยชน์ต่อการทำงาน การบริหาร/ปกครองโดยช่วยจัดและคุ้มครองชีวิตที่ดีร่วมกัน

2) สภาพแวดล้อมองค์การ (Environment Analysis) ของการบริหารจัดการองค์การสงฆ์สมัยพุทธกาลตามทฤษฎี SWOT Analysis จุดแข็ง (Strength) การบริหารจัดการองค์การสงฆ์สมัยพุทธกาลประกอบด้วย (1) องค์พระศาสดา คือ องค์พระพุทธเจ้าเพราะทรงเพียบพร้อมด้วยพุทธคุณ 9 ทรงมีกิตติศัพท์อันงามขจรไป เป็นพระผู้มีพระภาคเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ (2) พระธรรม หรือคำสั่งสอนขององค์พระพุทธเจ้าถือเป็นสัจธรรม และ (3) พระสงฆ์และปุถุชนระดับพระอริยบุคคลที่เป็นสัมมาทิฐิ ที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควรเป็นไปตามแบบอย่างพระอริยเจ้าสอดคล้องกับ (พระมหาสัจญญา ขนติธมโม (ตรีสวัสดิ์), 2560) ที่ทำการวิจัย “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต” ที่ผลการวิจัยพบว่า การปกครองสงฆ์สมัยพุทธกาลที่ปกครองโดยพระพุทธเจ้า สมัยต้นพุทธกาลตั้งแต่พรรษาที่ 1-20 ผู้เข้ามาบวชไม่มากนัก ภิกษุทั้งหลายล้วนเป็นพระอรหันต์ และอย่างต่ำก็ได้เป็นพระโสดาบัน พระผู้มีพระภาคได้ประทานโอวาทปาติโมกข์ ไว้เป็นหลักปฏิบัติ เมื่อมีพระสงฆ์ไม่บริสุทธิ์ พระองค์จึงให้ภิกษุสงฆ์ยกพระปาติโมกข์ขึ้นแสดงกันเอง และมีการประชุมสงฆ์เพื่อบัญญัติสิกขาบทเป็นมูลบัญญัติและอนุบัญญัติ ตามลำดับ

จุดอ่อน (Weakness) พบว่า เป็นเรื่องของพระสงฆ์และพุทธบริษัท 4 ในส่วนที่เป็นปุถุชน คือ ถ้าเป็นฝ่ายภิกษุและภิกษุณี เชื่อว่ายังอยู่ในระดับสมมุติสงฆ์ ยังไม่เป็นอริยสงฆ์ ยิ่งเมื่อวิเคราะห์โดยรอบคอบแล้ว จะพบว่าภิกษุณีบริษัทเปราะบางมากที่สุด เพราะเป็นเพศหญิง เป็นเพศอ่อนแอในด้านกายภาพ อาจตกเป็นเหยื่อถูกประทุษร้ายจากบุรุษเพศอื่นๆ ได้ ซึ่งจุดอ่อนดังกล่าวสอดคล้องกับ (พระมหาสัจญญา ขนติธมโม (ตรีสวัสดิ์), 2560) ที่ผลการวิจัยอีกส่วนหนึ่งพบว่า ปัญหาองค์การสงฆ์ปัจจุบันส่วนหนึ่ง คือการที่พระภิกษุประพฤติย่อหย่อนพระธรรมวินัย เน้นพัฒนาด้านวัตถุมากกว่าด้านจิตใจ ทำให้พระสงฆ์ย่อหย่อนในทางประพฤติปฏิบัติ สิ่งยั่วยวนมีมากขึ้น ผู้ที่เข้ามาบวชก็มีปัญหาส่วนพระเก่าก็ขาดการสำรวจ ขาดความรับผิดชอบที่เรียกว่า ขาดสมณสัญญา

โอกาส (Opportunity) องค์การสงฆ์สมัยพุทธกาล การจัดการเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะประกอบด้วยสภาพแวดล้อมทางศาสนาของชมพูทวีปสมัยพุทธกาลที่มีเพียง 3 กลุ่มใหญ่ๆ นอกจากพระพุทธศาสนาแล้วลัทธิใหญ่จริงคงมีแค่ 2 ลัทธิ คือลัทธิพราหมณ์กับลัทธิครุฑทั้ง 6 แต่ทั้ง 2 ลัทธิมีจุดอ่อน โดยลัทธิพราหมณ์มีจุดอ่อนที่เรื่องของศาสดาเพราะพราหมณ์อ้างพระเวท อ้างพระพรหม เป็นการอ้างที่เลื่อนลอยมาก พราหมณ์ยังมีกิเลสตัณหา ขณะลัทธิครุฑทั้ง 6 คือ จุดอ่อน คือศาสดาไม่มีจุดเด่นชัด ขาดตระกูลก็ไม่สูงส่งทุกคน หลักคำสอนไม่เด่นชัด ไม่มีอะไรใหม่จากพราหมณ์ ซึ่งทำให้พระพุทธศาสนามีโอกาสที่จะเผยแผ่คำสอนแก่ประชาชนทั่วไป สำหรับโอกาสทางสภาพแวดล้อมทางการเมืองการปกครองของชมพูทวีปสมัยพุทธกาล มีอยู่ 16 แคว้น มีมหาอาณาจักร คือ แคว้นมคธ แคว้นโกศล แคว้นวังสะและแคว้นอวัน แต่พระพุทธเจ้าทรงเลือกแคว้นมคธก่อนเพราะมีความสำคัญทั้งในด้านการเมือง การศาสนา การเศรษฐกิจ และการทหาร เป็นแคว้นที่เจริญรุ่งเรืองมั่งคั่ง ขณะที่โอกาสทางสภาพแวดล้อมทางสังคมของชมพูทวีปสมัยพุทธกาลเป็นระบบชาติชั้นวรรณะ พวกวรรณะกษัตริย์เป็นผู้ปกครองบ้านเมืองมีสถานภาพสูง ส่วนวรรณะพราหมณ์คุมอำนาจเศรษฐกิจ ลัทธิพิธีกรรม แต่จุดอ่อนของลัทธิพราหมณ์ที่ถือตัวและดูถูกเหยียดหยามวรรณะอื่นๆ โดยเฉพาะพวกแพศย์และศูทร ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ แต่ถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพมาก ตรงนี้คือโอกาสของพระพุทธเจ้าที่ง่ายและสะดวกแก่พระพุทธเจ้าจะทำให้ชนชั้นนี้เลื่อมใสและเป็นบริษัทของพระองค์ ในที่สุดซึ่งสอดคล้องกับ (ทรงวิทย์ แก้วศรี, 2551) ที่วิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า” ผลการวิจัยพบว่า ตามหลักการวิเคราะห์ส่วอท (SWOT Analysis) ของตะวันตกแยกการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมออกเป็น 2 คือการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อหาโอกาสและภัยอันตรายและการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน เพื่อหาจุดแข็งและจุดอ่อน พระพุทธเจ้าทรงวิเคราะห์โดยรวมทุกสภาพแวดล้อม ในการวิเคราะห์นั้น ผู้วิจัยจำแนกสภาพแวดล้อมต่างๆ ออกเป็น 3 กลุ่มคือ สภาพแวดล้อมทางศาสนา สภาพแวดล้อมทางการเมืองการปกครอง และสภาพแวดล้อมทางสังคม พระพุทธเจ้าทรงทราบจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสช่องทาง และภัยอันตรายได้เป็นอย่างดี จึงทรงสามารถนำพระพุทธศาสนาเข้าแรกแรกกขึ้นในหมู่ประชาชนชาวชมพูทวีป จนประดิษฐานพระพุทธศาสนาได้มั่นคงภายในเวลาเพียง 4 ปี

3) สภาพแวดล้อมองค์กร (Environment Analysis) ของการบริหารจัดการองค์การสงฆ์สมัยปัจจุบัน จุดแข็ง (Strength) การบริหารจัดการองค์การสงฆ์สมัยปัจจุบันพบว่ามีจุดแข็งที่สำคัญมากมายประเด็นที่จะสามารถทำให้องค์การสงฆ์ปัจจุบันมีความเข้มแข็งและสามารถดำเนินการทำให้พันธกิจสำเร็จได้ ประเทศไทยมีศาสนาพุทธเป็นศาสนาหลักของชาติประชาชนคนไทยร้อยละ 94 เป็นชาวพุทธ และแทบทุกหมู่บ้านจะมีวัดที่มีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ มีมหาเถรสมาคมและสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติที่กำกับดูแลอย่างเข้มงวด องค์การสงฆ์ไทยในปัจจุบันมีวิธีการบริหารองค์กรสงฆ์แบบผสมผสาน ยึดหยุ่นตามสถานการณ์ ใช้หลักธรรมาภิบาล ที่ประกอบด้วยด้านหลัก

ความโปร่งใส หลักคุณธรรม ยึดถือความซื่อสัตย์สุจริต และหลักความมีส่วนร่วมในการบริหาร องค์การสงฆ์ปัจจุบันยังมุ่งความสำคัญกับการทำหน้าที่หลักของพระสงฆ์ คือ การเผยแผ่ พระพุทธศาสนาและการศึกษา และมีคฤหัสถ์ เช่น ไวยาวัจกรและกรรมการวัด ฯลฯ คอยช่วยในการ บริหารและจัดการวัดและจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพุทธศาสนา ขณะที่ปัจจุบันพระสงฆ์ส่วนใหญ่จะมีการ ศึกษาทางปริยัติสามัญ (ทางโลก) ในระดับปานกลางถึงระดับสูง (มัธยมศึกษาตอนปลายถึงระดับ ปริญญาเอก) อยู่เป็นจำนวนมากและจะมีจำนวนที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งจะส่งผลดีต่อการพัฒนาศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับ (พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจิณโณ), 2556) ที่ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการ บริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 โดยผลวิจัยส่วนหนึ่ง พบว่า ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาปัจจุบันมีการพัฒนาไปมาก ทำให้ทางพระสังฆาธิการมี ความก้าวหน้าในการเผยแผ่ และมีทักษะการใช้ภาษาของสมณะปัจจุบันทำให้มีความพร้อมทั้งในการ พูด การเทศน์การบรรยาย การเขียนและพิมพ์ตำราทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งการแต่งตำราทาง วรรณคดีวรรณกรรม ตำราวิชาการ รวมถึงมีการมุ่งเน้นให้ประชาชน มีการปฏิบัติธรรม ที่ถือว่าเป็น คำสั่งสอนในภาคทฤษฎี และปฏิบัติด้วยการจัดให้มีการรับฟังนโยบายหลักการเผยแผ่ และ ฝึกพูด เทศน์ บรรยาย ฯลฯ คือการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบต่างๆ เพื่อที่จะได้ทำงานเผยแผ่เชิงรุก ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับด้านการศาสนศึกษา องค์การสงฆ์ปัจจุบันได้มีการบริหารจัดการ ทางด้านการศึกษาที่ยังคงไว้ซึ่งพระธรรมวินัย

จุดอ่อน (Weakness) การบริหารองค์การสงฆ์ปัจจุบันยังคงมีจุดอ่อนอีกหลายด้านเช่นกันที่ ทำให้การดำเนินงานไม่สามารถเดินหน้าสู่ความสำเร็จไปได้อย่างสมบูรณ์แบบ ซึ่งประเด็นจุดอ่อนที่พบ คือ การบริหารจัดการองค์การสงฆ์ไทยในปัจจุบัน พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ไม่เปิดโอกาสให้พระ สังฆาธิการแต่ละระดับได้มีอิสระในการคิดและตัดสินใจ ปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ เพราะรัฐมีบทบาทในการออกแบบโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์มาแต่โบราณ ตั้งแต่รัฐในระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ (ประมาณ ระหว่าง พ.ศ. 2436-2475) ที่ประสบความสำเร็จในการตรวจตรา และควบคุมคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด ด้วยเหตุนี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจึงมีกระแสการ เรียกร้องการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์มาโดยตลอด อีกทั้งการวางแผน เพื่อปฏิบัติในองค์การสงฆ์ แม้ในระดับองค์กรสูงสุดคือมหาเถรสมาคมก็ปฏิบัติหน้าที่ไปตามข้อกำหนด ใน พ.ร.บ. เป็นการบริหารไปตามปกติเหมือนชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับ (พระมหาสัญญา ขน ดิธโมโม (ตรีสวัสดิ์), 2560) “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต” ที่พบว่าปัญหาด้านโครงสร้าง ระบบการปกครองสงฆ์ที่สำคัญ ประกอบด้วย (1) พ.ร.บ. คณะสงฆ์มีลักษณะเป็นอำนาจนิยม พ.ร.บ. คณะสงฆ์ต้องเป็นฐานรองรับพระธรรมวินัย กำกับพระเถรให้เจริญในไตรสิกขา ระบบการรวมศูนย์ เป็นระบบที่ไม่โปร่งใส เป็นช่องทางแห่งความไม่สุจริต อำนาจการตัดสินใจอยู่ในมือของคนเพียงไม่กี่ คนหรือเพียงคนเดียว ไม่มีระบบตรวจสอบอย่างจริงจัง ไม่มีการกระจายอำนาจ ทำให้การแก้ไขปัญหา

อธิกรณ์ล่าช้าไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ (2) การพระศาสนาทั้ง 6 ด้าน ไม่มีประสิทธิภาพ การบริหารควรเป็นงานขององค์กรระดับรองจากมหาเถรสมาคมที่เป็นไปในรูปแบบของคณะกรรมการ ส่วนมหาเถรสมาคมมีหน้าที่เพียงกำหนดนโยบาย ให้คำปรึกษาหรือชี้แนะ มีมติอนุมัติหรือไม่อนุมัติสิ่งที่เสนอขึ้นมา และ(3) ถูกครอบงำด้วยอำนาจรัฐ รัฐเข้าไปกำหนดระบบของคณะสงฆ์มาก คณะสงฆ์อยู่ใต้อำนาจของฝ่ายรัฐ เอาาระบบราชการมาครอบงำการปกครองคณะสงฆ์

โอกาส (Opportunity) ในส่วนของโอกาสสภาพแวดล้อมทางศาสนา คือการที่ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ซึ่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติรายงานเมื่อปี 2564 ประเทศไทยมีประชากร 66 ล้านคน และร้อยละ 94 นับถือพระพุทธศาสนา มีวัดทั้งประเทศอยู่ 42,998 วัด พระภิกษุ 265,956 รูป และสามเณร 87,695 รูป ซึ่งการที่มีวัดจำนวนมากและตั้งอยู่ในเกือบทุกหมู่บ้านทำให้ถือว่าเป็นโอกาสที่ดีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับ (พระครูวิสุทธาจารย์ ทศคุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจาโร), 2557) “การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา” ที่พบว่า การบริหารจัดการในพระพุทธศาสนา วัดเป็นสถานที่สำคัญยิ่งในทางพระพุทธศาสนาและเป็นสัญลักษณ์แห่งความศรัทธาของผู้ที่มีจริยวัตรอันงดงาม อันได้แก่พระภิกษุและสามเณรผู้ใฝ่ในธรรม ในการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและประกอบกิจของสงฆ์ และวัดยังเป็นศูนย์รวมแห่งความเจริญดีงาม และเป็นสถานที่สำคัญในการส่งเสริมอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมที่ผู้คนใช้เป็นรากฐานในการดำเนินชีวิต และการบริหารจัดการวัดในพระพุทธศาสนา พบว่า วัดเป็นสถานที่สำคัญยิ่งในทางพระพุทธศาสนาและเป็นสัญลักษณ์แห่งความศรัทธาของผู้ที่มีจริยวัตรอันงดงาม อันได้แก่พระภิกษุและสามเณรผู้ใฝ่ในธรรม ในการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและประกอบกิจของสงฆ์ และวัดยังเป็นศูนย์รวมแห่งความเจริญดีงาม และเป็นสถานที่สำคัญในการส่งเสริมอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมที่ผู้คนใช้เป็นรากฐานในการดำเนินชีวิต และเป็นเอกลักษณ์ของชาติเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และให้บริการแก่ชุมชน สังคมตามความเหมาะสม ทั้งด้านการปกครอง การเผยแผ่ธรรม ด้านการศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์

ภัยคุกคาม (Threat) สำหรับภัยคุกคามทางสภาพแวดล้อมทางศาสนา คือการที่ประเทศไทยให้มีความอิสระเสรีภาพกับประชาชนในการนับถือศาสนา ทำให้คนไทยสามารถเลือกนับถือศาสนาใดได้ตามอิสระ ขณะนี้ปัจจุบันนี้ศาสนาอื่น เช่น คริสต์ อิสลาม ได้มีแผนเชิงรุกในการเผยแผ่ศาสนา ซึ่งจากสถิติจะเห็นว่าศาสนาเหล่านี้จะผู้นับถือที่เพิ่มขึ้น ในขณะที่ศาสนิกชนของศาสนาพุทธเริ่มมีจำนวนลดลง เพราะการเผยแผ่ศาสนาพุทธเป็นรูปแบบในเชิงรับเป็นส่วนใหญ่ และความขัดแย้งในหมู่ชาวพุทธด้วยตนเอง ซึ่งเรื่องนี้ถือว่าเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของพระศาสนาเป็นอย่างยิ่ง สอดคล้องกับ (พระครูโสภณปริยัตยานุยุต (เจมศักดิ์ กิตติวัฒนโธ), 2559) ที่พบว่าภัยคุกคามทางสภาพแวดล้อมทางศาสนาที่สำคัญและน่าเป็นห่วงมากที่สุด คือ ภัยคุกคามจากศาสนิกอื่น ๆ ที่เข้ามาทำลายพระพุทธศาสนา เช่น ปลอมตัวเข้ามาบวชเป็นพระสงฆ์ การใช้สื่อโฆษณาเพื่อทำลายภาพลักษณ์ที่ดีของพระสงฆ์ หรือ

การใช้สตรีเข้ามาทำลายพระสงฆ์ให้เสียหาย แม้แต่การฆ่าพระสงฆ์โดยการวางยาพิษแก่พระสงฆ์ที่เป็นผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง

ภัยคุกคามที่มีความสำคัญมากที่สุดอีกประการหนึ่งขององค์การสงฆ์ปัจจุบันคือ ภัยคุกคามทางสภาพแวดล้อมทางการเมืองการปกครอง วิฤตพระพุทธานุศาสนานาที่เกิดขึ้นมาต่อเนื่อง สาเหตุสำคัญประเด็นหนึ่งเป็นผลมาจากโครงสร้างคณะสงฆ์ที่มาจากระบอบรวมศูนย์ ซึ่งโครงสร้างนี้เป็นมาตั้งแต่ยุคสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช และไม่ได้มีการปรับเปลี่ยนใดๆ แม้ว่าประเทศไทยจะเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยมานานแล้วก็ตาม การดำเนินการยังอยู่ในกรอบการควบคุมของรัฐ เพราะตำแหน่งทางการเมืองการปกครองและยศของพระต่างเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดโดยฝ่ายบ้านเมือง ไม่ว่าจะป็นระบบสมณศักดิ์ที่กษัตริย์เป็นผู้พระราชทาน หรือตำแหน่งพระสังฆาธิการ ตำแหน่งกรรมการมหาเถรสมาคมมาจากการแต่งตั้งโดยกษัตริย์ แม้ว่ากฎหมายมหาเถรสมาคมให้อำนาจสังฆราชในการแต่งตั้งเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะใหญ่แต่งตั้งเจ้าคณะภาค และไล่ลงไปตามลำดับจนถึงเจ้าอาวาส แต่การแต่งตั้งและถอดถอนกรรมการมหาเถรสมาคมจนถึงเจ้าอาวาสวัดหลวงต่างอยู่ในอำนาจตามพระราชดำริ ซึ่งต่างมีผลให้ฝ่ายบ้านเมืองมีอำนาจให้คุณให้โทษกับฝ่ายปกครองของคณะสงฆ์ อีกทั้งปัญหาระบบอุปถัมภ์ระหว่างรัฐกับพุทธศาสนาที่มีมา เนื่องจากพุทธศาสนาในสังคมไทยมีลักษณะเป็นพุทธศาสนาแบบภายใต้การควบคุม กำกับ ดูแล และบริหารงาน ให้เป็นไปตามนโยบายรัฐ จึงสะท้อนให้เห็นว่าพุทธศาสนาในสังคมไทยไม่อาจเป็นอิสระจากอำนาจรัฐได้ รัฐใช้พุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการปกครองพุทธศาสนิกชนที่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพุทธศาสนาจึงแยกจากกันไม่ออกทั้งในแง่วิธีการและอุดมการณ์ในการปกครองประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระณรงค์ สังขวิจิตร, 2558) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน: ปัญหาและแนวทางแก้ไข” ผลการศึกษาพบสาเหตุปัญหาสำคัญของการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันประกอบด้วย 1) สาเหตุปัญหาโครงสร้างการปกครอง ทั้งนี้เพราะการควบคุมคณะสงฆ์โดยรัฐ สาเหตุสำคัญที่ทำให้คณะสงฆ์ปัจจุบันมีปัญหาโครงสร้างการปกครอง 2) สาเหตุปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง อันเนื่องจากการรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจ

องค์ความรู้ใหม่

สำหรับแนวทางการบริหารจัดการองค์การสงฆ์ในสมัยพุทธกาลกับองค์การสมัยใหม่ และองค์การสงฆ์ไทยในสมัยปัจจุบันมี 4 แนวทางคือ 1) แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ โดยการปรับปรุงโครงสร้างเดิมและเพิ่มเติมหน่วยงานใหม่ 2) แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์โดยการปรับปรุงจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 3) แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์โดยการหาทางออกร่วมกัน และ 4) แนวทางการปฏิรูปการศึกษาคณะสงฆ์เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพของผู้ปกครองคณะสงฆ์โดยเริ่มจากการปฏิรูปการเรียนการสอนพระบาลี และการปฏิรูป

การศึกษาให้ทันสมัยขึ้น สอดรับกับการนำไปปรับใช้ในชีวิตในยุคปัจจุบันที่ซับซ้อน และสิ่งที่ควรเน้นความสำคัญสำหรับการศึกษาพุทธธรรมคือ เพื่อเป็นการน้อมนำองค์ความรู้ของพุทธธรรมดังกล่าวไปปรับประยุกต์ใช้กับสังคม

บทสรุป

หลักการบริหารจัดการองค์การสงฆ์สมัยพุทธกาลตามแนวคิด ทฤษฎี การบริหารจัดการองค์การตามหลักการบริหาร “POSDCoRB” พบว่าพระพุทธเจ้าทรงใช้อย่างได้ผลดีมากก่อน กล่าวคือ ทรงวางแผนตั้งแต่ก่อนการประกาศพระศาสนา เรียกว่าตั้งแต่ก่อนตั้งองค์การสงฆ์ด้วยซ้ำไป ได้ทรงวางแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาวเพื่อดึงมวลชนเข้าสู่พระพุทธศาสนา ทรงสร้างรากฐานการบัญญัติพระวินัยเพื่อความมั่นคงของพระศาสนา ทรงจัดองค์การตามระบบแนวราบมีพระพุทธเจ้าเป็นศูนย์กลาง ไม่มีระบบช่วงชั้นการบังคับบัญชา ส่วนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมองค์การของการบริหารจัดการองค์การสงฆ์สมัยพุทธกาลตามทฤษฎี SWOT Analysis พบว่าการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในขององค์การสงฆ์สมัยพุทธกาล จุดแข็ง ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ (1) องค์พระศาสดา คือ องค์พระพุทธเจ้าเพราะทรงเพียบพร้อมด้วยพุทธคุณ 9 (2) พระธรรม หรือคำสั่งสอนขององค์พระพุทธเจ้าถือเป็นสัจธรรม และ (3) พระสงฆ์และปุถุชนระดับพระอริยบุคคลที่เป็นสัมมาทิฐิ ที่ปฏิบัติดีเป็นไปตามแบบอย่างพระอริยเจ้า ส่วนจุดอ่อน พบว่าเป็นเรื่องของพระสงฆ์ในส่วนที่ยังเป็นปุถุชน สำหรับผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกขององค์การสงฆ์สมัยพุทธกาล พบว่าสภาพแวดล้อมทางด้านศาสนา สภาพแวดล้อมทางการเมืองการปกครอง และสภาพแวดล้อมทางสังคม ของชมพูทวีปสมัยพุทธกาลมีโอกาสในการประกาศพระพุทธศาสนาสูงมากเพราะเบื้องต้นคือ ศาสดาดี หลักธรรมดี ส่วนอุปสรรคนั้นก็มีศาสนาพราหมณ์ศาสนาเชนและลัทธิของครูทั้ง 6

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) คณะสงฆ์ควรต้องมีการผลักดันให้มีการปรับแก้ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ เพื่อให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและยุคโลกาภิวัตน์

2) คณะสงฆ์ต้องปรับแก้โครงสร้างของการบริหารปกครองคณะสงฆ์ให้มีสายการบังคับบัญชาที่กระจายอำนาจการบริหารให้ทั่วถึงลดการรวมศูนย์อำนาจลง เพื่อให้การปฏิบัติภารกิจสงฆ์สามารถดำเนินการได้เท่าทันกับกระแสโลกยุคดิจิทัล

3) มหาเถรสมาคมต้องมีการจัดทำแผนแม่บทในการพัฒนาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก เพื่อให้ทุกวัดในประเทศไทยและวัดไทยในต่างประเทศใช้เป็นแนวทางในการจัดทำแผนในการดำเนินการไปในทิศทางเดียวกัน

4) การบริหารจัดการองค์การสงฆ์ไทย คณะสงฆ์ต้องให้ความสำคัญแก่การศึกษาตามหลักไตรสิกขา คือหลักการของการปกครองตามแบบอย่างของพระพุทธเจ้าที่ทรงใช้พระธรรมวินัยควบคู่กับ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ แต่ไม่ใช่ใช้หลักการปกครองสงฆ์แบบใช้อำนาจควบคุมตาม พ.ร.บ. คณะสงฆ์ในปัจจุบันเพียงอย่างเดียว

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาวินัยเชิงลึกเฉพาะด้านของลักษณะการบริหารจัดการองค์การสงฆ์ที่นอกเหนือจากด้านการปกครอง อย่างเช่น ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนองค์การสงฆ์

2) ควรมีการศึกษาวินัยเชิงลึกในเรื่องพระพุทธศาสนากับการอุปถัมภ์ของรัฐไทย เพื่อนำผลการวิจัยมาเป็นข้อมูลในการผลักดันให้มีการแก้ไข พ.ร.บ. คณะสงฆ์และโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ให้มีความทันสมัยต่อกระแสโลกยุคดิจิทัล

3) ควรมีการศึกษาวินัยเชิงลึกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์สมัยพุทธกาลด้วยหลักไตรสิกขาว่าเป็นหลักการปกครองที่สามารถนำมาใช้ปกครองคณะสงฆ์และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อพระพุทธศาสนาได้ในทุกยุคสมัย

เอกสารอ้างอิง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). *พุทธธรรม ฉบับขยายความ*. พิมพ์ครั้งที่ 46.

กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินฺโณ). (2556). “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ภาค 2”. *ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์ิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูโสภณปริยัตยานุยุต (เจมศักดิ์ กิตติวณฺโณ). (2559) “กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”. *ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์ิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูวิสุทธานันทคุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจาโร). (2557). “การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”. *ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์ิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาธฤติ วิโรจโน. (2559) “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์”. *ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์ิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระมหาสัญญา ขนดิธมโม (ตรีสวัสดิ์). (2560). “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต”. *ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์บัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา. (2558). “การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน: ปัญหาและแนวทางแก้ไข”. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา*. บัณฑิตศึกษา: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทรงวิทย์ แก้วศรี. (2551). “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า”. *ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์บัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

